הלכות

על

סדר הפרשיות

מאת

פרופ. ז. שעכטער

(ניו-יארק)

תוצאה מיוחדת מתוך המאסף „לדוד צבי" אשר י"ל
למלאת שבעים שנה להד"ר דוד צבי האפפמאנן

ברלין

תרע"ד

הלכות על סדר הפרשיות.

מאת

פרופ. ז. שעכטער (ניו-יארק).

ישנם בידי כמה קונטרסים בנופס או בהעתקה גם בהלכה גם בהגדה אשר מקצתם על משפחת השאילתות יחשבו וזה ימים ושנים אשר היה בדעתי לפרסמם בדפוס אבל מרוב טרדותי לא הספיקה לי עוד השעה לכך. אכן בהגיע תור חגיגת מועד השבעים דהאי גברא רבא הרב הגאון כמוהר״ר דוד האפמאנן נר״ו ראש ביהמ״ד לרבנים בק״ק בערלין, אמרתי אקדם גם אנכי את פניו במנחה המצערה הזאת. והנה גם כעת אינני מופנה מכל צד ולא אוכל להקדיש למלאכתי זאת את העת הדרושה לרדת לפרטים ולברר בצמצום את זמן המחבר וטיב חבורו וכדומה. אבל למען לא יפקד שמי בין מגישי מנחה אסתפק כעת באיזה הערות כוללות מעין הקדמה.

הקונטרס הזה המכיל שני דפים שהם ארבעה עמודים חזותיה וסגנונו מעידים עליו שהוא לאחד מן הראשונים. הכתב הוא מזמן עתיק, איזה אותיות אחדות כתובות בדרך משולב כזה עד כי לא היה בידי לקרותן ורמזתי עליהן בנקודות. ותוכנו הוא ע״פ הרוב הלכה על סדר הפרשיות. אבל קשה הוא לפעמים לעמוד על היחס שבין הפרשה להלכה המובאה שם. ממין זה הן ההלכות המובאות בסדר צו את אהרן וההלכות בענין רפואה בשבת ובענין זימון, אשר כפי הנראה היה מקומן בפרשת מסעי (B. R.) בנוגע לצורתם הדרושים האלה על משפחת השאילתות יחשבו. והמחבר מתכון לחקות את הדרשה העתיקה להתחיל בשאלה בהלכה ולסיים בתשובה עליה, אבל הדברים באמצע אינם תמיד מעין השאלה רק באיזה אופן רחוק. בדבר חומרם הלקוטים האלה מקורם בתלמוד בבלי ברובא דרובא, אבל לפעמים הוא משתמש ג״כ בהירושלמי או מרכיב הדברים משני התלמודים כאחד, ואופן ספורו של העובדא דר׳ יוחנן (B. R. 1—5) יעיד על זה, כי בלי ספק הדברים לקוחים מאת הירושלמי שבת ט״ו ע״ד וע״ז מ׳ ע״ד ומהבבלי ע״ז כ״ח ע״א ויומא פ״ד ע״ב, והנוסחא בקונטרס שלנו היא משובשת מכמה פנים, שהרי חסר שם דבר אחד מהג׳ דברים (עי׳ ירושלמי שם), וכן יש שם טעות דמוכח בדברי ר׳ יוחנן „כגון אני שאני בעל מום״, ובבבלי

שם בע״ז איתא דר׳ יוחנן רופא מומחה הוה ובירושלמי שם רופא אומן. גמר הדרשה הוא לקוח משבת ק״ח ע״ב (ע״ע תנחומא רש״ב פ׳ נח ס״ג).

בדרשה אחרת מצאנו שהוא מעתיק הדברים מארמית לעברית כמו המעשה בשני ת״ח שהיו בערבה (A. R. 19) הלקוחה מבבלי שבת פ״א ע״ב ופ״ב ע״א, ובכ״י שם הגירסא „ולא שתיתם כפלים״ (ע׳ ברכות, נ״ב, ע״א) במקום „ולא קטיל לכו כינא אמנייכו״ בנוסחאות שלנו, וכל העתקתו זרה ומשונה כאשר יראה המעיין. ולפעמים הוא מביא הפירוש בעד גוף המאמר ע׳ B. R. 4 א׳ רב נחמן כלי שהניח בה מדורה מערב שבת וכו׳ וב״ס מקור המאמר הוא בשבת מ״ז ע״ב ובנ״ש כי הוינן בי רב נחמן הוה מטלטלינן כנינא אגב קיטמא. וסוף המאמר בכ״י בענין של בית רבי וכו׳ לקוח משבת קכ״א ע״ש וכאלה עוד במקומות אחרים. ובכלל המחבר הזה אינו מהנך דדייקי וגרסי ולפעמים הוא משנה הלשון בדרך רחוק כזה עד כי צורתה העיקרית בתלמוד מטושטשת וכמעט אי אפשר להכיר מקור הדברים. דוגמא לזה המאמר שנו חכמים ר׳ שמע׳ א׳ הרי שעלה והיסב עמהן אפילו לא טבל עמהן ול׳ שתה עמהן אלא כוס אחד מזמנין עליו (B. R. 11), ולא מצאנו מאמר כזה בש״ס, אבל המעשה מיוסד אעובדא דשמעון בן שטח עם ינאי מלכא וכמסופר בבבלי ברכות מ״ח ע״א, ע״ש, אבל הרכיב אותם על דברי רשב״ג בברייתא בברכות שם. וכמעט בכל פיסקא ימצאו פרושים זרים ונוסחאות משונות או אולי מטובשות אשר הקורא יעמוד עליהם בנקל אם ישוה אותם עם מקורם בש״ס.

כאמור למעלה אין בידי להאריך פה כאשר עם לבי, אבל ההערות המעטות האלה תספקנה להקורא המבין לדון על השאר. אבל עוד עלי להעיר ביחוד על הלשונות „מעשה בחרש אחד שכתב הלכות שחיטה ובא לפני רבינו אבא וא׳ אף על פי כן לא ישחוט״ A. R. 2, 3, וכן לקמן באותו עמוד (שורה 24) „א׳ רבינו אבא כך הלכה״, ונעלם ממני מקור הדברים. ואולי ר׳ אבא זה הוא אחד עם ראבה או רבא או ר׳ אבא תלמיד ר׳ יהודאי גאון שכתב ג״כ ספר הלכות פסוקות לפי דעת הרה״ג אפטאוויטצער במאמרו בהרעויא הצרפתית (כרך נ״ז צד 246 וכו׳). ואזכיר עוד פה שנמצא אצלי קונטרס כת״י שתוכנו כעין תוכן הדברים שהדפיס האדון המלומד יועץ הסוד וכו׳ וכו׳ ד״ר הרכבי בהגורן שנה ד׳ והנני נותן פה השורות הראשונות של הכת״י: „פירקוי בן באבוי תלמידיה דראבא וראבא תלמיד מרב יהודאי גאון זצ״ל כתבתי מזכיר כבודכם בזכרון טוב ובעיון תפלות ומודיע לכבודכם שמאהבת המק׳ את ישראל בחר בהם משבעים אומות ונתן להם תורה בכתב ותורה [בעל] פה ותורה שבכתב רמז ותורה שבעל פה מפורש ותורה בכתב כלל ותורה על פה פרט: ותורה בכתב מעט ותורה על פה רחבה עד אין קץ שכך כתוב ארכה מארץ מדה ורחבה מני ים״: וכו׳ וכו׳ כמו בהדרשה הידועה בתנחומא פ׳ נח (ס״ג) בשינוים. וקרוב לודאי שהקונטרים הזה בא מהכת״י שנדפס בהגורן הנ״ל. ועוד לי מלים בזה לעת מצוא אי״ה.

A. Recto.

באפר שלה כך שנו חכמ׳ מטלטלין נר חדש אבל לא ישן וג׳ מותר לטלטלו א׳ רבא הל׳ כר׳ שמע׳ ומה בין חדש לישן לר׳ יהודה אלא חדש הואיל וראוי לגעגע בו לתינוק מותר אבל ישן הואיל ומאוס מדעת הבריות ואין בו ממש אסור לטלטלו ומהוא לטלטל את הפמוט א״ר חנינא לי היתיר א׳ רב נחמן כלי שהריח בה מדורה מערב שבת מותר לטלטלו והמחתה מטלטלין אותה באפר שלה א״ר ב״ר יצחק של בית רבי היו מטלטלין כך ‘ אלה פקודי ‘ שאלה   חצר שנתקלקלה בגשמין מהוא שיביא אדם תבן ויתן בה כך שנו חכמ׳ אין מגררין לא מנעלים חדשים ולא מנעלים ישנים ולא יסוך אדן את רגלו והיא בתוך המנעל או בתוך הסנדל אבל יסוך רגלו ואחר כך ינעל א״ר אלעזר מגררין ישנין אבל לא חדשין ואלו הן ישנין שנה ר׳ יודה במשנתו כל שהניחו אפילו יום אחד ובמה מגררין א״ר אבהוא בגבה אבל בחידודה אסור מי שהיתה רגלו מלכלכת בטיט ובצואה במה מתקן רבא ואביי חד אמ׳ בכותל אסור ובקרקע מותר וחד אמ׳ בקרקע אסור ובכותל מותר הכל מודים בקיר שהוא מותר והצר שנתקלקלה בגשמין מרדה בה תבן בשולי קופה כדב׳ חכמ׳   שנית ‘

צרור שעלו בו עשבים מהוא שיעשה אדן צרכיו בו   בבית הכסא כך שנו חכמ׳ לא יאמר לקטן הבא מפתיח הביא גלוסקוס א״ר יסי אסור לאדן להלך על גבי עשבין בשבת במ׳ דב׳ אמו׳ בזמן שיש שם דרך אחרת אין בעשבין יבישין אסור ובלחין מותר א״ר יוחנן אסור לעשות צרכי בית הכסא בחרס מפני תחתוניות דב׳ אח׳ מפני כשפין מעשה בשני תלמ׳ חכמ׳ שהיו בערבה ובאה זונה ואמרה להן הושיבוני אצלכם ולא הושיבוה אמרה להן מה אעשה לכם מימיכם לא אכלתם ירק מאגודה אגודה ומימיכם לא קינחתם בחרס ולא שתיתם כפלים ויצאתם הנכנס לבית הכסא צריך לברך ב״א יי׳ אינ״ו מ״הע״ו אש׳ יצר אדם לכבודו וברא בו נקבים נקבים וחללין חללין שאם יסתם אח׳ מהן אינו יכול להתקים אפילו שעה אחת והותם רופא כל בשר כדב׳ שמואל א׳ רב ששת מפליא לעשות א׳ כפא למדוני לה שתיהן וצרור שעלו בו עשבין מותר לקנח ב[ש]בת ואם תלשו חייב חטאת כדב׳ ר׳ שמע׳ בן לקיש ‘   ויקרא ‘

טבח ששחט את הבהמה מהוא שיבדוק את הסימנין כך שנו הכמ׳ הכל שוחטין ושחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן א׳ רבא חרש

A. Verso.

שיודע הלכת שחיטה הרי זה לא ישחוט מעשה בחרש אחד שכתב הלכת שחיטה ובא לפני רבינו אבא וא׳ אפ על פי כן לא ישחוט א׳ רב טבח צריך שלש סכינין אחת לשחוט בה ואח׳ לנתח בה ואח׳ לחתך בה את החלבין. עוד א׳ רב צריך שני כלים שלמים אח׳ להדיח בו בשר ואח׳ להדיח בו חלבין עוד א׳ רב תלמיד חכמ׳ צריך ללמוד שלשה דבר׳ שחיטה כתב ומילה א׳ שמואל כל טבח שאינו יודע הלכת שחיטה אסור לאכל משחיטתו וזו היא הלכת שחיטה שהיה דרסה חלדה הגרמה ועיקור א׳ שמואל ליבן את הסכין ושחט בה שחיטתו כשרה וטכח ששחט את הבהמה א׳ שמואל צריך לבדוק אם לא בדק שחיטתו פסו׳ כדב׳ ר׳ אליעזר ביר׳ ינייׄ ׳   שנית   הנכנס לעיר שרובה יש׳ ואינו מכיר אדם ומצא בה אדם טבח ואינו יודע אם גוי הוא אם יש׳ מהו׳ שיהא מותר לקח ממנו בשר כך שנו חכמ׳ סכין שיש בה פגימות נידונות כמגירה אין בה אלא פגימה אחת אם אוגרת הרי זו פסו׳ ואם מסכסכת הרי זו פסול׳ א׳ ר׳ אלעזר אוגרת משתי רוחות מסכסכת מרוח אחת א׳ רב חסדא פגימת סכין כדי שיניח אצבעו עליה והיא אוגרת בשר כיצד בודקין אותה רב יהודה א׳ בבשר ורב כהנא א׳ בצפורן וכן הל׳ כשניהן. א״ר הונא השוחט בסכין שאינה בדוקה ובדקה ונמצאת פגומה אפילו שבר בה עצמות כל היום כולו פסול חוששין אנו שמא בעור נפגמה קודם שישחוט את הסימנין והנכנס לעיר ומצא בה טבח ואינו יודע אם גוי הוא אם לא אם עמד עליו מתחילת שחיטה ועד שיגמור והכשיר את השחיטה מותר ואם לא אסור לדב׳ רב. ׳   צו את אהרן ׳   ש   המניח בשר בתנור ובשל מקצתו עד שלא תחשך מהוא שיהא מותר באכילה כך שנו חכמ׳ המבשל בשבת שוגג יאכל במזיד לא יאכל דב׳ ר׳ מאיר ר׳ יודה אומר שוגג יאכל למוצאי שבת ומזיד יאכל לאחרים ר׳ יוחנן סנדל או׳ שוגג יאכל למוצאי שבת לאחרין ולא לו מזיד לא לו ולא לאחרין א׳ רבינו אבא כך הל׳ המבשל לחולה מסוכן מותר לבריא לאכול ממנו אבל השוחט לחולה אסור לבריא א׳ רבא מה בין מבשל לשוחט אלא המבשל כל צרכו בכלל ה.. והשוחט אין הכל בכלל ה.. לפיכך אסור והמניח בשר בתנור ובשל מקצתו עד שלא תחשך מותר לאוכלו ואפילו בשל כל צרכו ׳   שנית ׳   מהו לכתוב על עור בהמה טמאה ספרין תפילין ומזוזות כך שנו הל׳ למשה מסיני

. . . .

B. Recto.

פעם אחת חש ר׳ יוחנן במכה של חלל הלך אצל גויה אחת להתרפות ממנה א׳ לה אבוא למחר אמרה לו הין א׳ לו ר׳ חייה ברבא לר׳ יוחנן רבי מדבריך למדנו שלשה דבר׳ מכה שלחלל מותר לעשות לה רפואה בשבת ומכה שלחלל מותר להתרפות מן הגוי א״ר יוחנן כגון אני שאני בעל מום מותר אבל בשאר בני אדם אסור א׳ לו הל׳ כר׳ מתיה בן חרש שאמ׳ החושש פיו מטילין לתוכו סם בשבת א׳ לו בזו בלבד הל׳ כמותו ואין הל׳ כמותו בכולם והחושש בעינו מהו שיתן לתוכה יין בשבת אמ׳ חכמ׳ יין חיי בתוך העיין אסור על גבי העין מותר ורק תפל על גבי העין אסור ׳ ש׳ חבורה שהיו מסובין ואוכלין והיה אחד מהן מבקש לצאת לדרך עד איכן מזמנין

כך שנו חכ׳ ר׳ שמע׳ או׳ הרי שעלה והיסב עמהן אפילו לא טבל עמהן ול׳ שתה עמהן אלא כיס אחד מזמנין עליו א׳ רב תשעה אכלי דגן ואח׳ אכל ירק מצטרפין א׳ שמואל מצוה על אדם שיאמר נברך של׳ יוציא את עצמו מן הכלל וחבורה שהן מסובין ואוכלין והיה אח׳ מהן מבקש לילך א׳ רב ששת עד הזן מפסיקן מן הלחם ומזמנין עליו וחוזר הוא וגומר והם אוכלין כל צרכן ומברכין ׳

אלה הדבׄרים ׳ התובע את חבר׳ לדין זה אומ׳ נידון כן וזה או׳ נלך לבית הוועד למי שומעים כך שנו חכמ׳ דיני ממונות בשלשה מניין דב׳ זה מן התו׳ ונקרב בעל הבית אל האלהים הרי כן אחד עד האלהים יבוא דבר שניהם הרי שנים אין בית דין שקול הרי שלשה דב׳ ר׳ יאשיה ר׳ יונתן או׳ ראשון לתלמידו בא ואין למדין ממנו עד הא״ם יבוא דבר הרי אחד אש׳ ירשיעון א״ם הרי שנים אין בית דין שקול הרי שלשה רבי או׳ עד הא״ם יבוא דבר שניהם הרי שנים או אינו אלא אחד נא׳ א״ם למטן ונא׳ א״ם למעלן מה א״ם האמור למעלן שנים אין בית דין שקול הרי חמשה מיכן דיני ממונות בחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה ושנו חכ׳ במשנה בשלשה הן דיני ממונות

אם היה מומחא להבין דין אפילו יחידי והתובע את חברו

B. Verso.

לדין לילך עמו לבית הוועד למי שומעין א׳ ר׳ יוחנן כופין אותו והולך לבית הוועד אמר ר׳ אליעזר הרי שהיה נו[שה] בחברו מנא יוציא מנא בעד מנא אלא א׳ ר׳ יוחנן כופין אותו ודן בעירו ואם נצרך דבר לדיינין כותבין ושולחין ואם אמ׳ בעלי דינין . . . אם דנתן . . . ואם לא שומעין להן והיבמה תלך אצל יבמה ויתירנה א׳ ר׳ אמי לא נצרכה ואפילו היא בטבריה ויבם בצפורין שכך כת׳ וקראו לו זקני עירו לא זקני עירה׃ שנית׃

המוציא שטר חוב על חבירו לבית דין לווה או׳ פרעתי מחצה ומלוה או׳ לא פרעתי כלום והעדין או׳ שפרעו כולו כיצד הל׳ כן שנו חכמ׳ רבן שמע׳ בן גמל׳ או׳ הדין בשלשה והפשרה בשנים ייפה כוחה הפשרה מכח הדין ששנים שדנו יכולין לחזור בהן ושנים שפישרו אינן יכולין לחזור בהן א׳ שמואל שנים שדנו אין דינן דין והמוציא שטר חוב על חברו לווה או׳ פרעתי מחצה ומלוה או׳ לא פרעני כלום והעדין מעידין שפרעו כולו כך שלח לו ר׳ אבא מארץ ישׂ׳ לר׳ יוסי בר חמא גובה מחצה להורות בית דין׃ ואתחנן׃

הקורא את שמע והשמיט פסוק אח׳ כשהוא חוזר לאותו פסוק חוזר או לראש פרק חוזר כך שנו חכמ׳ הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר׳ יוסי או׳ לא יצא א׳ ר׳ יאשיה הל׳ כדב׳ שניהן להקל א׳ ר׳ חמא בר חנינא הקו׳ את שמע באותותיה מצנין לו גהנם שנ׳ בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון

המהלך בדרך והגיע זמן קריאת שמע עד איכן יעמוד ויקרא וילך כך ילך בדרך א׳ ר׳ יוחנן עד פרשה ראשונה ושנו חכ׳ והיו הדברים האלה יכול כולן ת״ל לו אש׳ אנכי מצוך היום על לב׳ עד כאן מצות כוונה מיכן והלך מצות קריה דב׳ ר׳ אליעזר ר׳ עקי׳ או׳ הרי הוא או׳ אשר אנכי מצוך היום על לב׳ לימד שכל הפרשה כולה צריכה כוונה א׳ ר׳ יצחק בר שמואל בר מרתה מש׳ דרב א׳ שמע ישׂ׳ בפסוק אחד ונאנס יצא ושנו חכמ׳ כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו והקורא את שמע והשמיט פסוק אח׳ חוזר לאותו פסוק וגומר את כל הפרשה׃